

เรื่องเล่าจาก...ที่รู้สึก

โดย ม.ล.พรวิศิษฐ์ วรอรณ

ขั้นแรกก็ต้องรู้สึก “งง” ทั้งนี้ ต้องขอความกรุณาผู้อ่านจินตนาการย้อนไปเมื่อปี พ.ศ. 2524 ในขณะนั้น... ครั้งแรกที่ได้เห็นคำว่า “สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา” เป็นใครก็อดหวาดระแวงไม่ได้ว่า “มันเรียนอะไรกัน...เนี่ย??” แต่ชื่อโนเนมขนาดนี้ แถมยังเป็นแค่ “แผนกอิสระ” แสดงว่าไม่ใช่คณะอะไรใหญ่โต ระดับคะแนนก็ไม่สูงเกินเอี่ยม คุณสมบัติแบบนี้คงทำให้หนทางเข้ามหาวิทยาลัยของเราพอมีความเป็นไปได้ ...ก็ใครมันจะมาเลือกเรียนวิชาอะไรแบบนี้!!

... แต่...ที่ไหนได้...เข้ามาเรียนก็เจอคนที่คงคิดเหมือนเราอีก 20 กว่าคน นับรุ่นพี่อีก 3 ชั้นปีแล้ว เวลานั้นรวมมีคนที่เพี้ยนเข้ามาเรียนเหมือนเรา ประมาณ 100 คนได้... ตอนนั้น...ซำกลิ้งเลย

รู้สึก...ที่เกิดต่อมา คือ “อบอุ่น”...ก็ซอกบันไดหนีไฟของตึกสังคมสงเคราะห์ ที่รุ่นพี่พาเราเรียกว่า “อาศรม” ไง แรกๆ ก็แปลกใจว่า มันใช่หรือที่อยู่กันตรงนั้นแคบๆ มีตุง วันดีคืนดีฝนตกน้ำฝนสาดเข้ามาแล้วไหลมาตามบันได...กลายเป็นน้ำตกในเองการ่าอยู่ในอาคาร... แต่ใครจะรู้ว่า ในซอกบันไดนั้น มันมีความรัก อาหารห่วงใยระหว่างกันของคนในนั้นเป็นโครงสร้าง มีความสนุกสนานเฮฮาเป็นตัวหล่อเลี้ยง และมีกิจกรรมที่สอนให้เราคำนึงถึงคนอื่น คิดถึงสังคม เกิดความเจริญทางปัญญาเป็นตัวส่งเสริมให้เราเติบโต... อยู่ๆ ไป พอรู้ตัวอีกทีก็พบว่าใช้ชีวิตอยู่ที่ “อาศรม” มากกว่าที่บ้านซะอีก...ไม่ใช่เราคนเดียวนะ...เพื่อน ๆ และรุ่นพี่ส่วนใหญ่ก็เป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจะวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ ปิดเทอม...ก็ไม่ว่าจะมากันทำไม??

ในช่วงนั้น สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาถูกยกระดับจาก “แผนกอิสระ” ขึ้นเป็น “คณะ” แต่ความรู้สึกเชิงอัตลักษณ์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงใดๆ ป้ายชื่อ “คณะ” ที่บ่งบอกสถานะใหม่ กลับถูกเรียกกันในหมู่พวกเราว่าป้าย “ศาลเจ้าแม่ซิมโป๊ะ”... ในเวลานั้น เพียงสิ่งเดียวที่เป็นศูนย์รวมหัวใจ คือ “อาศรม” ของเรา

แล้วความรู้สึก “เชื่อมั่น” ก็เกิดขึ้น มันเริ่มจากกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาที่เราพยายามทำสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน แต่ก็ต้องพบบทเรียนสำคัญคือเราตัดสินชาวบ้านโดยใช้มาตรฐานของเราเอง แล้วนำเทคโนโลยีที่ชุมชนยังไม่พร้อมรับเข้าไปในหมู่บ้าน ผลที่เกิดนอกจากไม่เป็นประโยชน์แล้วยังทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสิน ...เรื่องเหล่านี้ไม่พ้นสายตาบรรดาท่านอาจารย์ซึ่งส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดกับนักศึกษาเสมอ และแอบเฝ้าดูเราตลอดเวลา ท่านได้ให้คำแนะนำ ทำให้เราพบว่า ถ้าเรารู้จักนำความรู้พื้นฐานทางมานุษยวิทยา เรื่อง “วัฒนธรรมสัมพัทธ์” (Cultural Relativism) ที่อาจารย์สอนเข้าช่วยทะลุขวามาใช้ ก็จะไม่เกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้น จากนั้นท่านสนับสนุนให้เรากลับไปศึกษาหมู่บ้านกันอีกครั้ง ค้นหาปัญหาจากมุมมองของชาวบ้าน และส่งเสริมให้ชาวบ้านแก้ปัญหาในวิถีของเขาเอง... ค่ายอาสาฯ ครั้งนั้นชาวบ้านเป็นผู้นำเราทั้งกระบวนการทำงาน...และมันช่วยให้ชาวบ้านมั่นใจในศักยภาพตนเองที่จะจัดการปัญหาของเขาเองต่อไปได้อย่างไม่ต้องพึ่งใคร...บทเรียนครั้งนั้น ทำให้เราเห็นคุณค่าของวิชาที่เราเรียน เพียงแต่เรามองข้ามมันไปเพราะคิดว่ามันเป็นแค่ตัวอักษรในตำราที่เข้าใจแสนยาก ณ เวลานั้น เราเข้าใจถึงพลังของวิชา “สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา” แล้ว

ปี พ.ศ. 2529 คณะเปิดหลักสูตรปริญญาโททางมานุษยวิทยา คราวนี้เราไม่ลังเลใจเลยที่จะสมัครและได้เป็นนักศึกษารุ่นแรกซึ่งมีเพียง 5 คน ที่ใครๆ เรียกกันว่ารุ่น “หนูทดลอง” แต่ด้วยความกรุณาของอาจารย์ทุกท่าน พวกเราได้เรียนรัฐศาสตร์แห่งมานุษยวิทยาอย่างเต็มที่ และยังเมื่อได้นำไปใช้จริงในการทำงานแล้ว เราพบว่า แค่ความรู้และทักษะพื้นฐานทางมานุษยวิทยา ตัวอย่างเช่น การมองภาพองค์รวม (Holistic Approach) ก็ทำให้เราสามารถมองปรากฏการณ์ และงานต่างๆ ได้แตกต่างจากผู้ที่มีพื้นฐานด้านอื่น หรือการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพก็ทำให้เราวิเคราะห์ปัญหาได้ ลุ่มลึกกว่าที่ปรากฏให้เห็นภายนอก รวมทั้งสามารถหาทางแก้ไขปัญหาก็ได้เหมาะสมกับปัจจัยและบริบทของปัญหา กล่าวได้ว่า ทำยสุดความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนคือ “ศรัทธา” ในสิ่งที่เราเล่าเรียนมา และตั้งใจมั่นไว้ว่าจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้คนให้สมกับที่เป็นศิษย์ของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา